

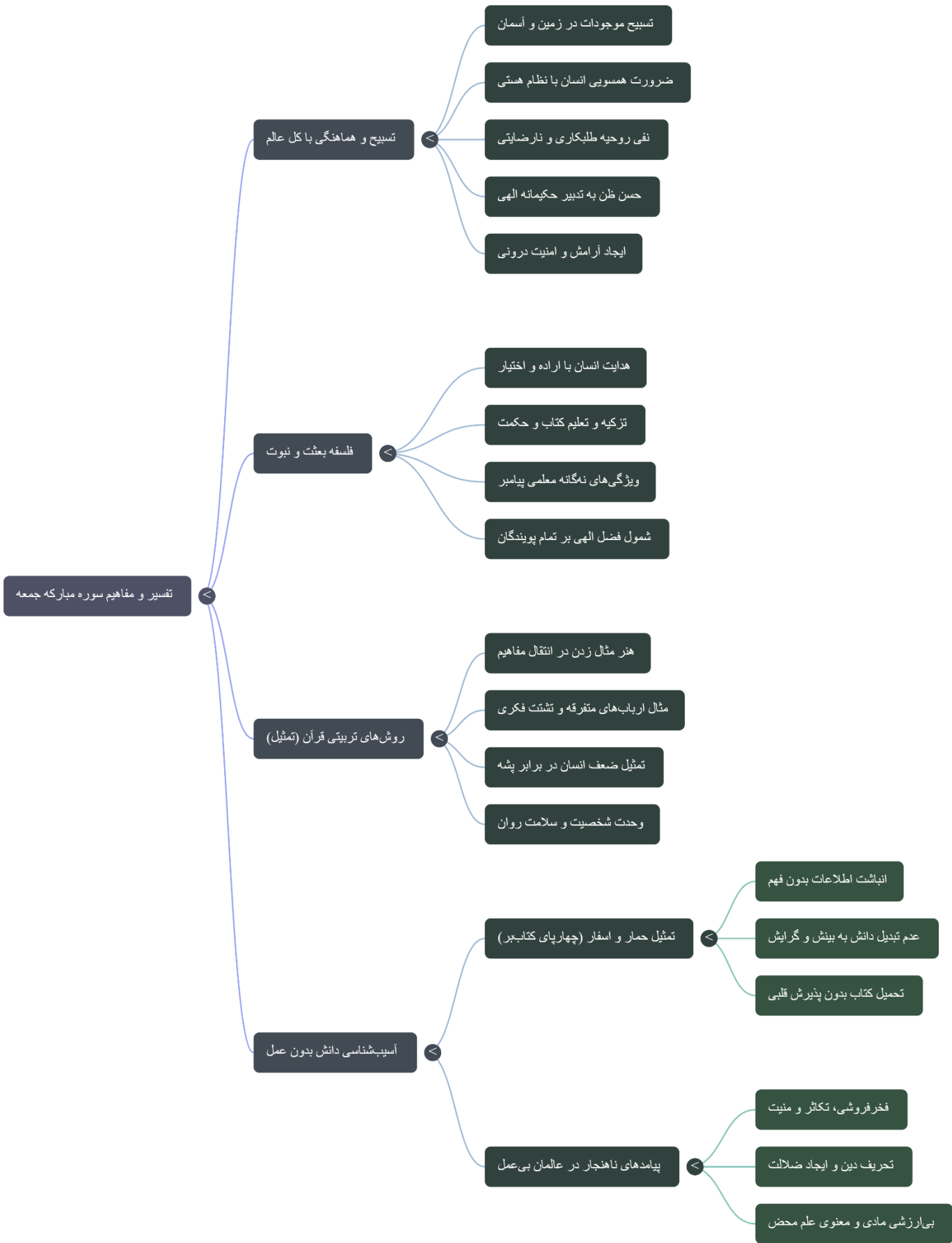
بسم الله الرحمن الرحيم

دوره تفسیر المیزان ۳

سوره مبارکه جمعه ۳

مدرس دوره: دکتر سید محمد صالح هاشمی

گلپایگانی

درس سوم: سوره مبارکه جمعه ۳

چکیده

این نوشتار به تحلیل آموزه‌های استخراج شده از سوره مبارکه جمعه با تمرکز بر تعامل انسان با نظام هستی، ضرورت اعتماد به تدبیر الهی و آسیب‌شناسی دانش بدون عمل می‌پردازد. تسبیح در لایه تکوینی به معنای هماهنگی کامل با نظام خلقت و در لایه انسانی به معنای پرهیز از رویکرد «طلبکارانه» نسبت به پروردگار است. مشکلات زندگی، بستری برای رشد و مسابقه در مسیر کمال هستند. همچنین، با نقد جدی نسبت به «انباشت دانش»، هشدار داده می‌شود که علمی که به «بینش» و «عمل» تبدیل نشود، نه تنها فاقد ارزش است، بلکه می‌تواند منجر به تکبر و انحراف گردد. در این راستا، تمثیل قرآنی «حمار» برای کسانی که حامل کتاب هستند اما از حقیقت آن بهره‌ای نمی‌برند، به عنوان یک هشدار جدی تربیتی مطرح شده است.

۱. تسبیح همگانی و ضرورت هماهنگی با نظام هستی

آغاز سوره جمعه با آیه «یسبح لله ما فی السماوات و ما فی الارض»، بیانگر این حقیقت است که تمام ارکان نظام عالم در حال تسبیح خداوند هستند.

- **هماهنگی با کل نظام عالم:** انسان به عنوان جزئی از خلقت، باید به گونه‌ای عمل کند که با جریان تسبیح جهانی هماهنگ باشد. این هماهنگی به معنای دیدن نظام هستی به عنوان یک کل حکیمانه و بدون نقص است.
- **نفی رویکرد طلبکارانه:** تسبیح واقعی انسان زمانی رخ می‌دهد که از موضع «طلبکاری» از خدا فاصله بگیرد. ایراد گرفتن مداوم به نظام خلقت و ناله از شرایط زندگی، نشان‌دهنده عدم درک حقیقت تسبیح است.
- **حسن ظن به خداوند:** یکی از عناصر بنیادین در عرفان و تربیت دینی، اعتماد به تدبیر الهی است. همان‌طور که یک کارمند در یک کارخانه با مدیریت حکیم احساس امنیت می‌کند، انسان نیز باید در نظام هستی احساس امنیت و ایمان داشته باشد.

۲. فلسفه مشکلات و جایگاه اراده انسانی

مشکلات و گرفتاری‌ها نه نشانه‌ی بی‌توجهی خدا، بلکه ابزاری برای ارتقای ظرفیت‌های وجودی انسان هستند.

- **بستر رشد و مسابقه:** شرایط سخت زندگی (مانند گرانی و گرفتاری‌های خانوادگی) در واقع بستر مسابقه در «بازی دنیا» هستند. انسان می‌تواند در سخت‌ترین شرایط (مانند یوسف در چاه یا در تقابل با شهوت زلیخا) به بالاترین مراتب انسانی برسد.
- **رابطه بلا و توجه الهی:** طبق روایات مطرح شده، فقدان مشکل در زندگی می‌تواند نشانه‌ای از بی‌توجهی خداوند باشد. خداوند گاهی به افرادی که در مسیر سقوط هستند، مال و منال فراوان می‌دهد تا در مسیر خود رها شوند، اما برای کسانی که مورد توجه او هستند، چالش‌هایی ایجاد می‌کند تا آن‌ها را بالا ببرد.
- **پرهیز از نگاه افسرده:** نگاهی که بر مبنای «شکایت از بخت و اقبال» باشد، منجر به تشویش و افسردگی می‌شود؛ در حالی که نگاه توحیدی، مشکلات را نشانه‌ای از محبت و توجه الهی برای شکستن «ظرف منیت» انسان می‌بیند.

۳. رسالت پیامبری و الگوی معلمی

خداوند برای هدایت انسان که دارای اراده و اختیار است، نظام نبوت را ایجاد کرده است.

- **ویژگی‌های الگوی هدایت:** پیامبر اسلام (ص) دارای ویژگی‌هایی است که باید سرلوحه هر معلم یا والدینی قرار گیرد:
  - تلاوت آیات الهی.
  - تزکیه و پاکسازی روح.
  - آموزش کتاب و حکمت.
- **فضل الهی:** مقام نبوت و هدایت، فضلی از جانب خداوند است که به هر کس بخواهد (بر اساس اراده و حرکت او در مسیر) عنایت می‌فرماید و محدود به نژاد یا گروه خاصی نیست.

۴. آسیب‌شناسی دانش بدون عمل: تمثیل «حمار»

یکی از کلیدی‌ترین بخش‌های تحلیل، نقد داشتن دانش بدون تغییر در بینش و رفتار است.

الف) تمثیل قرآنی و معنای آن

قرآن کسانی را که حامل تورات بودند اما حق آن را ادا نکردند، به «حمار» (چهارپایی) تشبیه می‌کند که کتاب‌هایی را حمل می‌کند (یحمل اسفاراً).

- **هدف از تمثیل:** این مثال برای تحقیر نیست، بلکه یک بیان حکیمانه برای توصیف کسی است که دانش در «انباری ذهن» او انباشته شده اما به «قلب و صدر» او نفوذ نکرده است.
- **بی تفاوتی عمل نسبت به دانش:** برای چهارپایی که بار می‌برد، فرقی نمی‌کند که بارش «کاه» باشد یا «کتاب‌های نفیس»؛ در هر دو صورت، رفتار او تغییری نمی‌کند. انسانی که دانش دارد اما عمل ندارد نیز به همین صورت است.

ب) مقایسه ارزش دانش انباشته با تکنولوژی مدرن

در دنیای امروز، ارزش صرف انباشت اطلاعات بسیار کاهش یافته است:

موضوع	ظرفیت/ویژگی	ارزش برآوردی
لوح فشرده/فلش مموری	حاوی صدها دوره تفسیر و هزاران روایت (مانند المیزان و بحارالانوار)	۵۰ تا ۲۰۰ هزار تومان
دانشمند بدون عمل	صرفاً حافظ و انباردار مفاهیم بدون تغییر در نظام فکری	هم‌ارز یک چند کیلو صیفی جات (ارزش مادی ناچیز)

ج) خطرات دانش بدون بینش

انسان‌هایی که دانش دارند اما عمل نمی‌کنند، از چهارپایان خطرناک‌ترند (بل هم اضل)، زیرا:

۱. **فخر فروشی و تکاثر:** برخلاف چهارپا، این افراد دچار غرور علمی و ادعا می‌شوند.
۲. **تحریف دین:** این دانشمندان به جای دعوت مردم به خدا، آن‌ها را به خود دعوت کرده و باعث ضلالت و گمراهی جامعه می‌شوند.

۳. عدم تبدیل دانش به بینش: علم آن‌ها به نظام فکری و عملی تبدیل نشده و صرفاً باری بر دوش آن‌هاست.

نتیجه‌گیری

تحلیل سوره جمعه نشان می‌دهد که هدف از دریافت وحی و کسب علم، ایجاد تحول درونی و هماهنگی عملی با نظام خلقت است. علمی که تنها در لایه ذهن باقی بماند و منجر به تزکیه و حکمت نشود، باری سنگین است که نه تنها رشدی ایجاد نمی‌کند، بلکه می‌تواند زمینه‌ساز سقوط اخلاقی و اجتماعی گردد. شرط رهایی از این وضعیت، تبدیل «دانش» به «بینش» و در نهایت «عمل صالح» است.